

Evaluatie experiment 'cross-over kwalificaties'

Voortgangsrapportage 2022

2B MBO

Evaluatie experiment 'cross-over kwalificaties'

Voortgangsrapportage 2022

Consortium 2B MBO

Aan de totstandkoming van deze rapportage is een bijdrage geleverd door:
Erik Keppels, Britt Visser (KBA Nijmegen)

KBA Nijmegen

KBA Nijmegen
Toernooiveld 9
6525 ED Nijmegen
Tel. 024- 382 32 40 / info@kbanijmegen.nl

ResearchNed
Toernooiveld 9
6525 ED Nijmegen
Tel. 024- 382 32 40 / info@researchned.nl

Evaluatie experiment ‘cross-over kwalificaties’
Voortgangsrapportage 2022. Consortium 2B MBO

ISBN 978-94-92743-45-9
NUR 840

Foto omslag: istockphoto.com/

© 2023 KBA Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen. No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Deze publicatie maakt deel uit van het door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma Evaluatie van twee beleidsinterventies in het MBO: inwerkingtreding wet ‘Doelmatige leerwegen’ en herziening kwalificatiestructuur.

NRO-projectnummer: 405-15-425

Inhoud

Managementsamenvatting	5
Hoofdstuk 1 Inleiding	7
1.1 Achtergronden	7
1.2 Onderzoeksvragen	8
1.3 Onderzoeksaanpak	10
Hoofdstuk 2 Aangevraagde cross-over kwalificaties	13
2.1 Aanvragen voor schooljaar 2017/18 tot en met 2021/22	13
2.2 Aantal deelnemende studenten	17
Hoofdstuk 3 Procedure en implementatie	21
3.1 Aanvraagprocedure en beoordelingsproces	21
3.2 Implementatie: van idee naar aanvraag en van papier naar praktijk	23
Hoofdstuk 4 Opvolging van cross-over kwalificaties	25
4.1 Arbeidsmarktrelevantie	25
4.2 Opvolging van cross-over kwalificaties	26
4.3 Opvolging procedure totstandkoming kwalificaties in experiment cross-overs	28
Hoofdstuk 5 Conclusies	31
Bijlage 1 – Beoordelingscriteria cross-over kwalificatie bij ingangstoets	35
Bijlage 2 – Werkwijze aanvraagprocedure en beoordelingsproces	37

Managementsamenvatting

Cross-over kwalificaties zijn nieuwe kwalificaties in het mbo, bestaande uit delen van bestaande kwalificaties uit twee of meer verschillende opleidingsdomeinen. De cross-over kwalificaties zijn een experiment dat duurt van 1 augustus 2017 tot en met 31 juli 2025. Gedurende deze periode monitort en evalueert het consortium 2B MBO (bestaande uit de onderzoeksinstituten KBA Nijmegen en ResearchNed) het experiment. De evaluatie beantwoordt twee hoofdvragen: 1. In welke mate is er behoefte aan cross-over kwalificaties op de arbeidsmarkt, bij studenten en bij onderwijsinstellingen?; 2. Is de wijze waarop de cross-over kwalificaties tot stand komen doelmatig? Jaarlijks wordt gerapporteerd, te weten in vier 'lichte' kwantitatief-beschrijvende voortgangsrapportages (2020, 2022, 2023, 2024) en drie 'zware' evaluatieve rapportages (beginmeting 2019, tussenmeting 2021 en eindmeting 2025).

Ten behoeve van de voortgangsrapportage 2022 zijn analyses gemaakt van nieuwe aanvragen en beschikkingen (incl. afwijzingen) uit de vijfde aanvraagronde, van DUO-data over deelnemende studenten en van interviews die zijn gehouden met mbo-instellingen die een aanvraag hebben gedaan ten behoeve van start in schooljaar 2021/22 (= 5^e aanvraagronde).

In de vijfde aanvraagronde zijn in totaal 39 aanvragen voor deelname aan het experiment gedaan, waarvan 29 goedgekeurd. Het experiment blijft onverminderd populair en levert ook in het vijfde jaar nog steeds een substantieel aantal nieuwe deelnemers op. Het aantal unieke cross-over kwalificaties is met zeven gestegen naar 43 cross-overs. De meeste nieuwe aanvragen betrekking hebben op reeds ontwikkelde cross-over kwalificaties. Met acht nieuwe mbo-instellingen doet ruim driekwart van de mbo-instellingen mee in het experiment. In schooljaar 2021/22 volgen ruim 6.500 studenten een cross-over opleiding. Dat is zo'n dertig procent meer dan het jaar ervoor.

Het motief voor deelname aan het experiment is voor nieuwe deelnemers in de vijfde aanvraagronde niet anders dan voor de deelnemers van eerdere rondes. In de kern gaat het om een nieuw beroep dat zij zien ontstaan of een beroep dat zij zien veranderen. Soms is een secundair motief om een aantrekkelijke(re) opleiding te creëren en meer instroom voor een bepaalde branche te genereren. Cross-overs zijn een uitbreiding van het reguliere aanbod van initieel onderwijs gericht op vooral jongeren uit het voortgezet onderwijs.

Net als in eerdere metingen zijn de nieuwe aanvragers in de vijfde aanvraagronde grosso modo tevreden over de wijze waarop de aanvraagprocedure en het vervolg daarop gaat en vinden ze de lasten zijn niet onredelijk. Het proces mag sneller en soms gaat er in de communicatie wel eens iets mis, maar doorgaans zijn er geen grote drempels in de procedures gemeld. Net als in eerdere jaren wordt de inhoudelijke ondersteuning door SBB bij het schrijven van de cross-over kwalificatie gewaardeerd.

In de afgelopen jaren zijn diverse casestudies gedaan en interviews met betrokkenen bij cross-over kwalificaties gehouden, en is relevante documentatie bestudeerd. Daaruit blijkt een reeks aan weldoordachte en arbeidsmarktrelevante cross-overs tot stand zijn gekomen. Onderhavige

evaluatie had niet tot doel om de meerwaarde van elke individuele cross-over kwalificatie te toetsen. Inmiddels heeft SBB een advies over inhoudelijke opvolging van alle ontwikkelde cross-over kwalificaties gegeven. Daarbij is naast arbeidsmarktrelevantie ook de toegevoegde waarde binnen het bestaande kwalificatie-aanbod en de mogelijkheden om met keuzedelen een antwoord te vinden op de arbeidsmarktvrage van belang. OCW heeft de opvolging eind 2021 en medio 2022 bekend gemaakt: 21 cross-overs krijgen inhoudelijke opvolging, 23 cross-overs niet. Dat zo ongeveer de helft geen opvolging krijgt, lijkt te duiden op achteraf gezien verkeerd gemaakte of niet goed doordachte keuzes. Zo eenvoudig is het echter niet. Zo blijkt uit ingetrokken aanvragen in de vijfde ronde van het experiment dat het kwalificatiedossier Zakelijke dienstverlening dermate is veranderd dat de cross-overs Business support en Junior business controller in de ogen van de betreffende mbo-instellingen min of meer overbodig werden. Ook bij cross-overs die geen inhoudelijke opvolging krijgen kan sprake zijn van een destijds arbeidsmarktrelevant signaal. De afwegingen en onderbouwingen bij de beslissing over inhoudelijke opvolging per cross-over kwalificatie zijn niet openbaar gemaakt. Wat in ieder geval meespeelt is dat de eisen voor het geven van de arbeidsmarktonderbouwing in het experiment lager liggen dan die bij toelating tot de reguliere kwalificatiestructuur (waarvoor sociale partners arbeidsmarktinformatie aanleveren). SBB geeft aan dat een zwakke arbeidsmarktonderbouwing bij een aantal cross-over kwalificaties de reden is dat de kwalificatie geen opvolging heeft gekregen.

Opvolging is er nog niet over de procedure om kwalificaties te ontwikkelen waarmee is geëxperimenteerd. Het experiment toont aan dat vele opleidingsteams van mbo-instellingen goede voelsprietten in het arbeidsveld hebben en goede banden met bedrijven, en dat zij relevante arbeidsmarktsignalen oppikken over veranderende beroepsprofielen en het ontstaan van nieuwe beroepen. Dat is een belangrijke leerervaring die deelnemende scholen graag willen behouden. Zij zien hun signaleringsrol als een belangrijke en noodzakelijke aanvulling op de kennis die bij SBB aanwezig is. Daarnaast vinden ze het reguliere proces voor de totstandkoming van kwalificaties te traag. Het experiment toont ook dat vele professionals van mbo-instellingen bereid zijn om de handschoenen zelf op te pakken en bezig te gaan met de ontwikkeling van een kwalificatie. SBB is blij met de bereidwilligheid en het enthousiasme van mbo-instellingen, en ook met hun inhoudelijke kennis over arbeidsmarktontwikkelingen. Tegelijk nuanceert het SBB het hiervoor gegeven beeld. Het geven van een goede onderbouwing van de arbeidsmarktrelevantie voor een nieuwe kwalificatie is relevant en kost tijd om te onderzoeken. Dat maakt het reguliere proces inderdaad trager dan het proces in het experiment van de cross-overs, maar geeft ook een hogere zekerheid over arbeidsmarktrelevantie. SBB heeft daar een onderzoeksteam voor, waarbij een aantal medewerkers belast zijn met de cross-overs naast het andere werk (at onderzoeksteam wordt gevoed met arbeidsmarktinformatie door sociale partners). Bovendien hebben mbo-instellingen al mogelijkheden om signalen over arbeidsmarktontwikkelingen en behoefte aan nieuwe opleidingen door te geven via bedrijfstakgroepen van de MBO Raad en via de onderhoudsagenda van de SBB-sectorkamers. Al met al ligt het voor de hand om de pluspunten uit het experiment te behouden en te bezien hoe mbo-instellingen op een duurzame en administratief lichte manier (bijv. in een soort lerend netwerk) aan kunnen sluiten bij SBB waar het om evaluaties en onderhoud van kwalificatiestructuur en -dossiers gaat.

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Achtergronden

Cross-over kwalificaties zijn nieuwe kwalificaties in het mbo, bestaande uit delen van bestaande kwalificaties uit twee of meer verschillende opleidingsdomeinen. De cross-over kwalificaties zijn een experiment dat duurt van 1 augustus 2017 tot en met 31 juli 2025. Voor vierjarige opleidingen kan tot uiterlijk 15 september 2020 een aanvraag worden ingediend (start in schooljaar 2021/22), voor driejarige opleidingen tot uiterlijk 15 september 2021 (start in schooljaar 2022/23) en voor tweejarige opleidingen tot uiterlijk 15 september 2022 (start in schooljaar 2023/24).

De voorwaarden voor deelname aan het experiment en het ontwikkelen van een cross-over kwalificatie zijn:

- alleen bedoeld voor opleidingen mbo-niveau 2 tot en met 4 (m.u.v. specialistenopleidingen);
- de opleiding bestaat nog niet;
- een onderwijsinstelling mag maximaal tien experimentele opleidingen aanbieden;
- de cross-over kwalificatie is opgebouwd uit delen van bestaande kwalificaties uit twee of meer opleidingsdomeinen;
- de Inspectie van het Onderwijs (hierna: Inspectie) heeft geen tekortkomingen geconstateerd bij een bij de aanvraag betrokken opleidingsdomein;
- de opleiding doet niet mee aan de experimenten 'doorlopende leerlijnen vmbo-mbo' of 'gecombineerde leerwegen bol-bbl'.

De voorwaarden en andere beoordelingscriteria die bij de ingangstoets worden gesteld, zoals vermeld in de regeling behorende bij het experiment, staan in Bijlage 1 beschreven.

Een cross-over kwalificatie mag alleen door de onderwijsinstellingen aangeboden worden als de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) daarvoor een beschikking heeft afgegeven. Er is een speciale procedure voor de totstandkoming van een cross-over kwalificatie ontwikkeld. Deze procedure behandelt het proces van indienen van aanvraag tot het ontvangen van een beschikking. De procedure wordt nader uiteengezet en schematisch afgebeeld in Bijlage 2.

Het experiment cross-over kwalificaties heeft ten doel het mogelijk te maken dat onderwijsinstellingen in samenwerking met het bedrijfsleven snel kunnen inspelen op opkomende, cross-sectorale beroepen op de arbeidsmarkt met een nieuwe kwalificatie die bestaat uit delen van bestaande kwalificaties uit twee of meer opleidingsdomeinen. Door beter in te kunnen spelen op arbeidsmarktontwikkelingen wordt tegemoetgekomen aan de vraag vanuit het bedrijfsleven, in het bijzonder ten aanzien van innovatieve, opkomende cross-sectorale beroepen en kunnen deelnemers worden opgeleid voor beroepen van morgen. Uit het experiment zal blijken of er behoefte is aan cross-over kwalificaties en of er aanleiding is om de mogelijkheid daartoe structureel te regelen. Daarnaast zullen uit dit experiment lessen worden getrokken die van grote waarde kunnen zijn bij de beleidsvorming en besluitvorming over de toekomst van het mbo-stelsel. Het gaat

dan onder meer om lessen over de wijze van totstandkoming van kwalificaties en de daarbij betrokken partijen.

Het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) heeft het consortium 2B MBO (KBA Nijmegen en ResearchNed) de opdracht gegeven het experiment tot en met 2025 te monitoren en te evalueren. Over de evaluatie wordt jaarlijks gerapporteerd, te weten in drie 'zware' rapportages (metingen in onderstaand overzicht) en vier 'lichte' voortgangsrapportages:

- 2019: beginmeting
- 2020: voortgangsrapportage
- 2021: tussenmeting
- 2022: voortgangsrapportage
- 2023: voortgangsrapportage
- 2024: voortgangsrapportage
- 2025: eindmeting

De voortgangsrapportages zijn vooral kwantitatief-beschrijvend van aard. De metingen zijn meer evaluatief van aard. In de eerste drie rapportages zijn de in de schooljaren 2017/18, 2018/19, 2019/20 en 2020/21 aan het experiment deelnemende onderwijsinstellingen en opleidingen het onderwerp van onderzoek geweest. De onderhavige voortgangsrapportage brengt de voortgang van het experiment bondig en kwantitatief-beschrijvend in beeld, waarbij wordt gefocust op de nieuwe aanvragen die zijn gedaan ten behoeve van start van een cross-over in schooljaar 2021/22. Zowel kerncijfers (aantal aanvragen, welke domeinen, welke instellingen, aantal studenten) als het ontwikkel- en implementatietraject (voorbereiding op aanvraag, verloop aanvraagprocedure en beoordelingsproces, ontwikkeling opleiding) komen aan bod.

1.2 Onderzoeksvragen

Het doel van de meerjarige evaluatie is te onderzoeken of er behoefte is aan cross-over kwalificaties en de daarop gebaseerde opleidingen en of de daarvoor neergelegde procedure om deze tot stand te brengen, doelmatig is.

Voor de evaluatie zijn twee hoofdvragen geformuleerd:

1. In welke mate is er behoefte aan cross-over kwalificaties op de arbeidsmarkt, bij studenten en bij onderwijsinstellingen?
2. Is de wijze waarop de cross-over kwalificaties tot stand komen doelmatig?

Een doelmatige wijze/procedure kan verwijzen naar doeltreffendheid (bereik je met de procedure wat je ermee wilt bereiken?) en naar efficiëntie (bereik je datgene met zo min mogelijk inspanning?). In het kader van de tweede onderzoeksvraag gaan doeltreffendheid en efficiëntie hand in hand, aangezien het doel van de speciale procedure voor cross-over kwalificaties juist is om snel en efficiënt een kwalificatie te kunnen ontwikkelen.

De hoofdvragen van de evaluatie zijn onderstaand in subvragen uiteengezet. De subvragen zijn in drie categorieën ingedeeld: gericht op de implementatie van het experimenten (A), effecten van het experiment (B) en verklaring van de effecten (C).

A. Implementatie: ontwikkeling van het aanbod aan cross-over kwalificaties

1. Hoeveel aanvragen door onderwijsinstellingen voor deelname aan het experiment cross-over kwalificaties zijn er? Om wat voor instellingen gaat het (bekostigd/niet-bekostigd, type, omvang, regio)? Zijn er andere instellingen betrokken en, zo ja, welke?
2. Hoeveel aanvragen worden uiteindelijk goedgekeurd? Hoeveel aanvragen worden afgewezen? Op welk moment in het beoordelingsproces en op grond waarvan (om welke redenen) worden aanvragen afgewezen?
3. (vanaf 2e aanvraagtijdvak) Hoeveel aanvragen door onderwijsinstellingen voor deelname aan het experiment cross-over kwalificaties zijn er voor bestaande cross-over kwalificaties? Om wat voor instellingen gaat het (bekostigd/niet-bekostigd, type, omvang, regio)?
4. Voor welke cross-over kwalificaties worden aanvragen ingediend? Uit welke opleidingsdomeinen, kwalificaties en delen van kwalificaties wordt respectievelijk geput? Welke combinaties worden gemaakt? Wat is het niveau? Wat is de opleidingsduur? In welke leerwegen wordt de cross-over kwalificatie aangeboden? Is het een andere invulling van bestaande kwalificaties of zijn de cross-over kwalificaties echt nieuw? Zijn ze landelijk toepasbaar? Zijn ze ter vervanging van achterhaalde kwalificaties?
5. Hoeveel bedrijven zijn betrokken bij aanvragen voor deelname aan het experiment cross-over kwalificaties? Op welke manier wordt samengewerkt (bijvoorbeeld: arbeidsmarktrelevantie bepalen, samenstellen kwalificatie, praktijkplaatsen aanbieden)? Om wat voor bedrijven gaat het (sector, omvang)?
6. Zijn er knelpunten in de samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven bij de aanvraag voor deelname aan en opleidingen in het experiment cross-over kwalificaties en, zo ja, welke?
7. Hoeveel onderwijsinstellingen beginnen in het studiejaar na aanvraag met de opleiding? Zo niet, wat zijn hiervan de redenen?
8. Wat is de doorlooptijd (gemiddeld, snelst, traagst) van de stappen in het beoordelingsproces?
9. Hoe beoordelen onderwijsinstellingen de aanvraagprocedure en het proces voor de totstandkoming van cross-over kwalificaties? Wat gaat volgens hen goed? Wat kan volgens hen beter? Bevat de procedure volgens de instelling onnodige administratieve lasten?
10. Hoe beoordelen onderwijsinstellingen de inhoudelijke ondersteuning door de Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (hierna: SBB) bij de totstandkoming van cross-over kwalificaties? Wat gaat er volgens hen goed en wat kan volgens hen beter?
11. Hoe beoordelen de bij de uitvoering betrokken organisaties (SBB, DUO, Inspectie, ministerie van OCW, mbo-instellingen) de aanvraagprocedure en het proces voor de totstandkoming van cross-over kwalificaties? Wat gaat volgens hen goed? Wat kan volgens hen beter?
12. Zijn er volgens SBB verbeterpunten voor wat betreft de procedure van totstandkoming van cross-over kwalificaties en zo ja, welke?
13. Welke keuzes maken onderwijsinstellingen in het al dan niet aanbieden van cross-over kwalificaties? En waarom?
14. Welke keuzes maken onderwijsinstellingen als het gaat om de organisatie en inrichting van onderwijs in de cross-over kwalificatie? Wijkt dit af van de keuzes in de oorspronkelijke kwalificaties waaruit de cross-over kwalificatie is opgebouwd? Bijvoorbeeld: zoekt men gezamenlijkheid op met onderwijsmateriaal en examinering? En wat gebeurt er binnen de instellingen: komen er nieuwe, cross-sectorale teams?

B. Effecten experiment cross-over kwalificaties: kwantitatieve monitoring

1. Hoeveel studenten aan cross-over kwalificaties zijn er geraamd in de goedgekeurde aanvragen? Hoeveel studenten nemen feitelijk deel aan cross-over kwalificaties? Om wat voor studenten gaat het (leeftijd, geslacht, studieachtergrond)? Hoeveel studenten beginnen meteen in een cross-over kwalificatie en hoeveel studenten stappen over naar een cross-over kwalificatie vanuit een reguliere opleiding? Is er terugval naar andere kwalificaties nodig? Om hoeveel studenten gaat het? En waarom is deze terugval nodig?
2. Wat is de studievoortgang en het diplomasucces van studenten in de cross-over kwalificaties? Zijn er voldoende praktijkplaatsen en zijn deze van voldoende kwaliteit? Wat is de uitstroom (naar de arbeidsmarkt, met en zonder diploma) en de doorstroom (naar vervolgonderwijs) van studenten in de cross-over kwalificaties? Hoe verhoudt zich dit tot de studievoortgang en het diplomasucces van studenten in de bestaande kwalificaties (waaruit de cross-over kwalificaties zijn opgebouwd)?

C. Verklarende evaluatie: kwalitatieve monitoring effecten

1. Wat zijn de redenen voor aanvragende onderwijsinstellingen om deel te nemen aan het experiment cross-over kwalificaties? Zowel wat betreft vraag (ontwikkelingen op de arbeidsmarkt) als qua aanbod (noodzaak voor een cross-over kwalificatie in plaats van bestaande kwalificaties/keuzedelen).
2. Wat zijn de redenen voor deelnemende bedrijven om betrokken te zijn bij het experiment cross-over kwalificaties? Zijn deze gerelateerd aan de ervaren 'gap' van bedrijven in de bestaande kwalificaties? En zoeken zij daarom samenwerking met onderwijsinstellingen om nieuwe cross-over kwalificaties vorm te geven?
3. Wat zijn de redenen voor deelnemende studenten om te kiezen voor een opleiding op basis van een cross-over kwalificatie? Is deelname selectief naar prestaties op vooropleiding (vmbo of mbo)?
4. Sluit volgens de instelling de vormgegeven cross-over kwalificatie aan op het beroep waarvoor de kwalificatie is bedoeld? Zo niet, wat zijn de knelpunten?
5. Hoe hebben studenten de opleiding op basis van een cross-over kwalificatie ervaren? Wat ging volgens hen goed? En wat kan volgens hen beter? Hoe ervaren zij de aansluiting op de arbeidsmarkt?
6. Blijft het civiel effect van de cross-over kwalificatie voldoende gewaarborgd?

1.3 Onderzoeksaanpak

Voor de evaluatie van het experiment cross-over kwalificaties worden via diverse lijnen gegevens verzameld. Een deel daarvan wordt alleen ten behoeve van de metingen/evaluaties in 2019, 2021 en 2025 uitgevoerd, namelijk de casestudies en de focusgroep met stakeholders. Ten behoeve van onderhavige voortgangsrapportage zijn gegevens verzameld door:

- a. Documenten- en data-analyse;
- b. Telefonische interviews met contactpersonen van mbo-instellingen die – ten behoeve van start in schooljaar 2021/22 – aanvragen voor deelname aan het experiment cross-over kwalificaties hebben ingediend.

Ad a.) Documenten- en data-analyse

Via DUO (DUS-I) is de lijst van beschikkingen inclusief afwijzingen, aanvraagformulieren en samenwerkingsovereenkomsten verkregen. Tevens zijn instroomgegevens uit het Basisregister Onderwijs (BRON) verkregen om de deelname en leerloopbaan van studenten te kunnen volgen. Beschrijvingen van cross-over kwalificaties zijn van de website van SBB gehaald.

Ad b.) Telefonische interviews

Op een paar na is met iedere deelnemende combinatie van mbo-instelling en cross-over kwalificatie die een aanvraag heeft gedaan ten behoeve van start in schooljaar 2021/22 een telefonisch interview afgenomen. De respondent is meestal de opleidingsmanager (of projectleider) van de cross-over kwalificatie. Met de interviews is informatie verkregen over onder meer de aanvraagprocedure, de totstandkoming en arbeidsmarktrelevantie van de cross-over kwalificatie, de samenwerking met bedrijven, en de inrichting van de cross-over kwalificatie. In enkele gevallen is een vragenlijst schriftelijk ingevuld in plaats van een telefonisch interview.

Hoofdstuk 2

Aangevraagde cross-over kwalificaties

2.1 Aanvragen voor schooljaar 2017/18 tot en met 2021/22

Aanvragen en afwijzingen/intrekkingen

In de eerste vier aanvraagrondes (start vanaf schooljaren 2017/18, 2018/19, 2019/20 en 2020/21) zijn in totaal 136 aanvragen voor deelname aan het experiment cross-over kwalificaties gedaan. Hiervan zijn 12 ingetrokken, 7 afgewezen en stond één aanvraag on hold.

In de vijfde aanvraagronde zijn voor de start van het schooljaar 2021/2022 in totaal 39 aanvragen voor deelname aan het experiment cross-over kwalificaties gedaan. Het gaat hierbij om 9 aanvragen voor nieuwe cross-overs en om 30 verkorte aanvragen voor bestaande cross-overs. Van de 39 aanvragen zijn 29 goedgekeurd, acht door de mbo-instellingen zelf ingetrokken, is een aanvraag afgewezen en een aanvraag te laat ingediend en doorgeschoven naar het volgende jaar. Uit een bevraging van scholen komt naar voren dat vier aanvragen (2x Junior Business Controller en 2x Business Support) zijn ingetrokken omdat het KD Zakelijke dienstverlening per 2022 is gewijzigd tot het KD Business Services en het nieuwe KD kwalificaties omvat die (deels) overlappen met de cross-overs. Een andere aanvraag is om vergelijkbare reden ingetrokken, de instelling heeft aangegeven het gewenste doel via een andere route te gaan realiseren (de instelling heeft niet laten weten hoe deze andere route eruitziet). Eén aanvraag is ingetrokken omdat de oude opleidingscode van E-commerce manager is aangevraagd en er moest een nieuwe aanvraag voor de nieuwe opleidingscode worden gedaan. Van een andere aanvraag is bekend dat er geen samenwerkingsovereenkomst was, van nog een aanvraag dat de instelling geen behoefte meer had aan de betreffende cross-over (beide scholen hebben geen verdere toelichting gegeven).

De school die (twee weken) te laat had ingediend heeft uiteindelijk wel een beschikking gekregen voor het jaar erop. Een afwijzing is enigszins vreemd, want hoewel sprake is van een deadline voor aanvragen is de aanvraagprocedure continue open en worden aanvragen het hele jaar door behandeld. Toch is het in dit geval tot een afwijzing (voor start in 2021/22) gekomen, en zelfs tot een bezwaar en hoorzitting. Uiteindelijk is de instelling niet gestart met de cross-over en heeft zij in plaats daarvan samen met andere mbo-instellingen en bedrijven een geheel nieuw kwalificatiedossier ontwikkeld. De andere afwijzing betreft een aanvraag van een niet-bekostigde instelling. DUO heeft geadmistreerd dat de afwijzing het gevolg is van onder andere dat de NBI de bronkwalificatie niet aanbiedt, (daardoor) geen terugvalopties heeft en dat geen goede samenwerkingsovereenkomsten waren aangeboden. De NBI is het niet eens met de afwijzing, is er verbolgen over gezien de ruime tijd die in het project is gestoken en spreekt van een gebrek aan feeling met en kennis van het bedrijfsleven bij SBB en een gebrek aan flexibiliteit.

Bij elkaar genomen zijn er in de vijf aanvraagrondes 175 aanvragen gedaan, waarvan 146 goedgekeurd (83%), twintig ingetrokken, acht afgewezen en één doorgeschoven naar het volgende jaar. Overzicht 2.1 laat de mogelijke redenen van afwijzing zien en tevens om welke redenen de acht aanvragen zijn afgewezen.

Overzicht 2.1 – Reden van afwijzing bij aanvraag cross-over kwalificatie (aanvraagronde 1-5)

1	De cross-over kwalificatie is opgebouwd uit delen van bestaande kwalificaties uit hetzelfde opleidingsdomeinen.	1x
2	De cross-over kwalificatie bevat niet het geheel van bekwaamheden of de cross-over kwalificatie kent geen inhoudelijke samenhang.	
3	De cross-over kwalificatie is niet noodzakelijk, want kan worden vormgegeven op basis van een bestaande kwalificatie of bestaande cross-over kwalificatie of met keuzedelen.	2x
4	De cross-over kwalificatie heeft geen arbeidsmarktrelevantie.	
5	De experimentele opleiding is geen opleiding als bedoeld in artikel 7.2.2, eerste lid, onder b tot en met d, van de wet, die wordt aangeboden in de beroepsopleidende leerweg of de beroepsbegeleidende leerweg.	
6	De experimentele opleiding is betrokken bij een experiment doorlopende leerlijnen vmbo-mbo 2014–2022 of experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl.	
7	De keuzedelen vallen samen met een of meer onderdelen van de cross-over kwalificatie.	
8	De instelling heeft geen samenwerkingsovereenkomst afgesloten met een of meer bedrijven.	
9	Een instelling neemt al met 10 experimentele opleidingen deel aan het experiment.	1x
10	De instelling voorziet niet in een terugvaloptie, waardoor studenten tussentijds kunnen uitstromen naar een andere verwante opleiding.	1x
11	De Inspectie heeft geconstateerd dat de instelling, die een cross-over kwalificatie aanvraagt, een opleiding heeft in het bij de aanvraag betrokken opleidingsdomein waarvan de kwaliteit van het onderwijsproces en/of opleiding en/of examinering en/of kwaliteitsborging onvoldoende is.	3x
12	De aangeleverde informatie bij de aanvraag is onvolledig.	
13	De - eventueel samen met bedrijf/bedrijven en het ontwikkelteam van SBB - uitgewerkte cross-over kwalificatie voldoet niet aan het model en toetsingskader.	

Bron: DUO voor redenen van afwijzing. Bron voor mogelijke afwijzingsgronden zijn afgeleid van Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2016, 287. "Besluit van 8 juli 2016, houdende bepalingen voor een experiment met cross-over kwalificaties in het middelbaar beroepsonderwijs (Besluit experiment cross-over kwalificaties)".

Goedkeuringen

In totaal zijn 146 van de aanvragen in de vijf aanvraagronde goedgekeurd om te starten. Overzicht 2.2 toont de 117 goedgekeurde aanvragen uit de eerste vier aanvraagronde en de 29 goedgekeurde aanvragen uit de vijfde aanvraagronde. Let op! Er is feitelijk sprake van 143 in plaats van 146 verschillende combinaties mbo-instelling/cross-over kwalificatie, omdat drie cross-over aanvragen van zowel Helicon/Citaverde als Yuverta zijn geadministreerd (sinds 2021/22 zijn Wellantcollege, CITAVERDE College en Helicon Opleidingen gefuseerd tot Yuverta).

Overzicht 2.2 – Cross-over kwalificaties per mbo-instelling (aanvraagronde 1 t/m 5)

Crebo	Cross-over kwalificatie	Niveau	Geldig vanaf 2017/18, 2018/19, 2019/20 of 2020/21	Geldig vanaf 2021/22
26000	Allround coördinator-instructeur buitensport	4	Lentiz Onderwijsgroep Yuverta	Aeres
26001	Technicus hout en restauratie	3	ROC van Twente ROC Graafschap College ROC Friese Poort	ROC de Leijgraaf
26002	Zorgtechnicus	4	Arcus College ROC Gilde Opleidingen MBO Utrecht ROC Kop van NH	
26003	Food professional	3	ROC de Leijgraaf Deltion College Yuverta ROC Tilburg	
26004	Food specialist	4	ROC de Leijgraaf Deltion College ROC Tilburg	
26005	Middenkaderfunctionaris smart building	4	ROC Graafschap College ROC de Leijgraaf ROC Rivor ROC Friese Poort Horizon College	ROC Midden Nederland Regio College ROC van Twente
26006	Middenkaderfunctionaris smart industry	4	ROC Graafschap College ROC Friese Poort ROC van Flevoland Drenthe College ROC de Leijgraaf	
26007	Servicemedewerker	2	ROC Midden Nederland Noorderpoort ROC Graafschap College MboRijnland ROC Friese Poort ROC Kop van NH Horizon College ROC van Amsterdam Deltion College ROC Ter AA (bol & bbl) ROC Aventus Curio (bol & bbl) ROC Menso Alting College ROC van Twente De Rooi Pannen Albeda	St. Landstede ROC Kop van Noord-Holland
26008	Leidinggevende international hospitality	4	ROC van Amsterdam ROC Gilde Opleidingen Deltion College Curio ROC Mondriaan Scalda	Noorderpoort
26009	Adviseur duurzame leefomgeving	4	Yuverta Curio	
26010	E-commerce manager	4	Deltion College ROC Rijn IJssel ROC Kop van NH ROC Friese Poort	
26026	E-commerce manager (gewijzigd 2020)	4	ROC van Amsterdam ROC van Twente Zadkine	MboRijnland Horizon College Nova College Essenzo
26011	Vitaliteitsbegeleider in zorg en welzijn	3	ROC Mondriaan ROC van Amsterdam ROC van Flevoland Summa College ROC van Twente	

Crebo	Cross-over kwalificatie	Niveau	Geldig vanaf 2017/18, 2018/19, 2019/20 of 2020/21	Geldig vanaf 2021/22
26012	Allround hospitality medewerker	3	ROC Gilde Opleidingen ROC van Amsterdam Deltion College Noorderpoort Curio ROC Mondriaan Scalda	
26013	AV-mediatechnoloog	4	ROC van Amsterdam	
26014	Eventproducer	4	ROC van Amsterdam Friesland College Albeda	Vista College
26015	Voorman jachtbouw	4	ROC Friese Poort	
26016	Vakexpert industrieel produceren van levensmiddelen	4	Nordwin College Yuverta	
26017	Keukenmonteur	2	Hoornbeeck College	ROC Tilburg
26018	Persoonlijke begeleider zorgboerderij	4	Yuverta Horizon College	St. Landstede
26019	Business support	3	ROC Midden Nederland ROC van Amsterdam ROC van Twente ROC Mondriaan ROC Graafschap College ROC Friese Poort	ROC Rivier
26020	Creatief technoloog	4	ROC Nijmegen e.o. ROC van Twente	
26021	Beautyprofessional in de zorg	3	ROC van Flevoland Summa College ROC van Amsterdam	
26022	Allround keukenmonteur	3	Hoornbeeck College	
26023	Junior Business Controller	4	ROC van Twente ROC Friese Poort	
26024	Voeding- en Leefstijladviseur	4	Deltion College Summa College	Alfa College Deltion Yuverta
26025	Vakman Fundering	2	Regio College	
26027	Werkbegeleider zorgboerderij dierhouderij	3	Horizon College	
26028	Medewerker Food & hospitality	2	SVO vakopleiding Food	
26029	International creative business developer	4	CIBAP	
26030	Medewerker kinderopvang, onderwijs en bewegen	4	Alfa College	Nova College Scheidegger opleidingen
26031	Specialist made-to-measure	4	ROC van Amsterdam	
26032	Genie CBRN Operator II (gevaarlijke stoffen)	2	Koning Willem I College Deltion College	
26033	Genie CBRN Operator III (gevaarlijke stoffen)	3	Koning Willem I College Deltion College	
26034	Genie CBRN Operator III (gevaarlijke stoffen)	2	Koning Willem I College Deltion College	
26035	Genie gevechtsondersteuner III	3	Koning Willem I College Deltion College	
26036	Vakbekwaam medewerker industrieel produceren van levensmiddelen	3		Yuverta
26037	Vakbekwaam medewerker Infra, Sport en Groen	3		AOC West Brabant
26038	Medewerker Marketing, Sales en Hospitality	4		SG De Rooi Pannen
26039	Gezondheidsprofessional	4		ROC Gilde Opleidingen
26040	Theatervormgever	4		ROC Albeda
26041	Vakexpert Geo, Data & Design	4		Vista College Zone College
26042	Technisch medewerker	2		ROC Nijmegen

Bron: DUO en SBB

Van de tweede naar de derde naar de vierde naar de vijfde aanvraagronde neemt het aantal toegekende cross-overs als volgt toe.

- Aantal combinaties mbo-instelling/cross-over kwalificatie: van 24 naar 52 naar 114 naar 143.
- Aantal cross-over kwalificaties: van 17 naar 22 naar 36 naar 43.
- Aantal mbo-instellingen: van 15 naar 24 naar 40 naar 48.

2.2 Aantal deelnemende studenten

In schooljaar 2021/22 volgen 6.890 studenten een cross-over opleiding. Dit is ruim een verdubbeling van twee jaar ervoor, wat komt door de toename van cross-over kwalificaties en door het gevuld raken van steeds meer leerjaren per cross-over.

Overzicht 2.3 – Aantal studenten in de cross-over kwalificatie

Crebo	Cross-over kwalificatie	Niveau	BRIN	Mbo-instelling	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22 (vrlpg)
26000	Allround coördinator-instructeur buitensport	4	14YD	Lentiz	12	34	43	41	37
			26CC	Yuverta			32	54	
			01OE	Yuverta					87
			26CC	Aeres					2
26001	Technicus hout en restauratie	3	27YU	ROC van Twente	22	48	49	56	61
			24ZZ	Graafschap College				8	13
26002	Zorgtechnicus	4	25LT	Gilde Opleidingen	33	44	47	51	45
			25PU	VISTA College (Arcus)	10	34			
			25PL	VISTA College (Leeuwenborgh)			42	34	30
26003	Food professional	3	25LZ	ROC Tilburg			7	7	1
			28DE	ROC de Leijgraaf		2	4	2	2
26004	Food specialist	4	28DE	ROC de Leijgraaf	22	30	49	35	12
26005	Middenkaderfunctionaris smart building	4	24ZZ	Graafschap College	55	100	129	164	151
			28DE	ROC de Leijgraaf			29	37	50
			25LH	ROC Midden NL					38
			25PT	ROC Horizon College				16	9
			25RA	Regio College					13
			27YU	ROC van Twente					1
26006	Middenkaderfunctionaris smart industry	4	08PG	ROC Friese Poort			6	11	15
			24ZZ	Graafschap College	45	87	126	181	155
			25LR	ROC van Flevoland			17	33	24
			25PW	Drenthe College				7	19
			28DE	ROC de Leijgraaf				8	11
26007	Servicemedewerker	2	04EU	ROC Kop v N-Holland			14	19	25
			08PG	ROC Friese Poort			89	83	59
			24ZZ	Graafschap College			29	55	22
			25LH	ROC Midden NL	346	433	421	517	469
			25LN	mboRijnland			548	995	1087
			25LW	Noorderpoort		444	800	662	529
			25PT	ROC Horizon College			50	84	92
			25PJ	Deltion College				39	60
			27DV	ROC Aventus				27	54
			00GT	Albeda					14
			01AA	Stichting Landstede					12
			14NZ	ROC Menso Alting					3
			25LJ	ROC Ter AA					14
25LX	Curio					2			

Crebo	Cross-over kwalificatie	Niveau	BRIN	Mbo-instelling	2017/ 18	2018/ 19	2019/ 20	2020/ 21	2021/22 (vripg)
26008	Leidinggevende international hospitality	4	25PZ	ROC van Amsterdam		20	28	56	65
			25PJ	Deltion College				4	13
			27GZ	ROC Mondriaan				24	49
			25LX	Curio					21
			25LT	ROC Gilde Opleidingen					3
26009	Adviseur duurzame leefomgeving	4	26CC	Yuverta		168	189	176	
			O1OE	Yuverta					153
			21CY	Curio					13
26010	E-commerce Manager	4	04EU	ROC Kop v N-Holland			17		
			08PG	ROC Friese Poort			61	39	23
			25LF	Rijn IJssel			35	23	17
			25PJ	Deltion College		8	72		
26026	E-commerce Manager (gewijzigd dossier)	4	04EU	ROC Kop v N-Holland				42	41
			08PG	ROC Friese Poort				89	152
			25LF	Rijn IJssel				57	111
			25PJ	Deltion College				120	186
			25LP	Zadkine				73	155
			25PZ	ROC van Amsterdam				18	104
			27YU	ROC van Twente				40	90
			25LN	mboRijnland					67
			25PT	Horizon College					42
26011	Vitaliteitsbegeleider in zorg en welzijn	3	25MB	Summa College			11		
			27GZ	ROC Mondriaan			10	20	10
			25PZ	ROC van Amsterdam				3	1
			27YU	ROC van Twente				21	28
26012	Allround Hospitality Medewerker	3	25LT	Gilde Opleidingen			24	21	9
			25PJ	Deltion College				4	13
			25PZ	ROC van Amsterdam				54	93
			27GZ	ROC Mondriaan				15	35
			25LW	Noorderpoort					14
			25LX	Curio					21
26013	AV-mediatechnoloog	4	25PZ	ROC van Amsterdam		31	66	78	52
26014	Eventproducer	4	25PZ	ROC van Amsterdam		138	193	247	291
			00GT	Albeda				18	33
			25LG	ROC Friesland College				15	23
			25PL	Vista College					17
26016	Vakexpert industrieel produceren van levensmiddelen	4	12VI	Nordwin College			1		
26017	Keukenmonteur	2	09MR	Hoornbeeck College			10	15	12
			25LZ	ROC Tilburg				0	13
26018	Persoonlijk begeleider zorgboerderij	4	26CC	Yuverta			20	42	
			01OE	Yuverta					73
			25PT	ROC Horizon College				9	31
			01AA	Stichting Landstede					13
26019	Business support	3	25PZ	ROC van Amsterdam			19	37	44
			27YU	ROC van Twente			18	19	19
			24ZZ	ROC Graafschap College				27	60
			25LH	ROC Midden NL				38	31
			27GZ	ROC Mondriaan				79	105
			08PG	Friese Poort					8

Crebo	Cross-over kwalificatie	Niveau	BRIN	Mbo-instelling	2017/ 18	2018/ 19	2019/ 20	2020/ 21	2021/22 (vripg)
26020	Creatief technoloog	4	25PN	ROC Nijmegen			22	36	46
			27YU	ROC van Twente				12	41
26021	Beautyprofessional in de zorg	3	25PZ	ROC van Amsterdam				3	2
26022	Allround keukenmonteur	3	09MR	Hoornbeeck College				4	3
26023	Junior business controller	4	08PG	ROC Friese Poort				60	92
			27YU	ROC van Twente				11	22
26024	Voeding- en leefstijladviseur	4	25MB	Summa College				66	110
			25PJ	Deltion College				48	117
			01OE	Yuverta					58
26027	Werkbegeleider zorgbedrijf dierhouderij	3	25PT	ROC Horizon College				1	21
26028	Medewerker food & hospitality	2	17WH	SVO				5	7
26029	International creative business developer	4	02PN	C I B A P				6	64
26030	Medewerker kinderopvang, onderwijs en bewegen	4	25LU	Alfa-college				49	88
			25PX	Nova College					26
26031	Specialist made-to-measure	4	25PZ	ROC van Amsterdam				2	1
26032	Genie CBRN Operator II (gevaarlijke stoffen)	2	25PJ	Deltion College					2
26034	Genie gevechtsondersteuner II	2	04FO	Koning Willem I College				38	91
			25PJ	Deltion College				48	48
26038	Medewerker Marketing, Sales en Hospitality	4	24LV	SG De Rooi Pannen					96
26039	Gezondheidsprofessional	4	25LT	ROC Gilde Opleidingen					12
26040	Theatervormgever	4	00GT	Albeda					48
26041	Vakexpert Geo, Data & Design	4	25PL	VISTA College					13
			31JC	Zone.College					8
Totaal					545	1621	3327	5138	6588

Bron: DUO open onderwijsdata

Servicemedewerker

Uit het voortgangsrapport 2020 bleek dat het merendeel van de destijds 3.347 studenten in cross-overs in 2019/20 de cross-over Servicemedewerker volgde. Dit waren namelijk 1.968 studenten, of bijna zestig procent. Dit hoge aantal studenten is het gevolg van het samenvoegen van verschillende niveau 2 opleidingen tot de cross-over Servicemedewerker. We kijken net als in het voortgangsrapport 2020 naar de zeven roc's die deze cross-over in 2019/20 aanboden: bij deze roc's volgen in totaal 2.283 studenten in 2021/22 de cross-over Servicemedewerker. Overzicht 2.4 laat zien het totale aantal studenten in de cross-over Servicemedewerker en gerelateerde opleidingen grosso modo gelijk is gebleven tussen 2015/16 en 2021/22. De komst van de cross-over heeft niet tot meer studenten op niveau 2 geleid. Er is met andere woorden sprake van communicerende vaten: de toename van het aantal studenten in Servicemedewerker staat min of meer gelijk aan de afname in de verwante niveau 2 opleidingen op de scholen die Servicemedewerker aanbieden. Bij sommige scholen kiezen studenten bewust voor de cross-over in plaats van verwante opleidingen, op andere scholen worden de verwante opleidingen niet langer (op alle locaties) aangeboden.

Overzicht 2.4 – Aantal studenten in cross-over Servicemedewerker en gerelateerde opleidingen

Kwalificatie	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22 (vrlpg)
Cross-over kwalificatie Servicemedewerker bij betreffende instellingen*	-	-	346	877	1951	2415	2283
Totaal verwante opleidingen bij betreffende instellingen	6731	6656	6553	6150	5103	4741	4570
Optelsom	6731	6656	6899	7027	7054	7156	6853

Bron: DUO open onderwijsdata.

* Het betreft hier de 7 roc's die de cross-over Servicemedewerker in 2019/2020 aanboden: ROC Kop v N-Holland, ROC Friese Poort, Graafschap College, ROC Midden NL, mboRijnland, Noorderpoort en ROC Horizon College.

Procedure en implementatie

Onderstaande bevindingen zijn gebaseerd op de gesprekken die zijn gevoerd met projectleiders en opleidingsmanagers die zijn betrokken bij de aanvragen in de vijfde ronde (met beoogde start in 2021/22).

3.1 Aanvraagprocedure en beoordelingsproces

In eerdere jaren van onderhavige evaluatie gaven diverse mbo-instellingen aan dat na goedkeuring van de aanvraag (uiterlijk 1 april) maar weinig tijd overblijft om de opleiding in te richten en studenten te werven voor het volgende schooljaar. De aanvraagprocedure is een continue proces, waarbij een aanvraag op ieder moment van het jaar gedaan kan worden. De deadline van 15 september is niets anders dan een deadline om nog voor het volgende schooljaar goedkeuring te krijgen. Hoe eerder een aanvraag wordt ingediend, hoe eerder de einduitslag van de toets bekend is en hoe eerder de betreffende school aan de slag kan. Er is ten behoeve van start in schooljaar 2021/22 een aantal instellingen dat de aanvraag ruim voor de deadline van 15 september heeft ingediend, maar toch worden de meeste aanvragen vlak voor deze deadline ingediend. Dus ondanks dat het SBB in alle gevallen lukt om de uitslag van de eindtoets voor de deadline van 1 april 2021 door te geven aan de instellingen, blijft voor de meeste instellingen de tijd krap om te kunnen starten in 2021/22. Overzicht 3.1 laat zien dat 8 van de 27 goedgekeurde aanvragen van cross-overs (Essenzo en Scheidegger niet meegeteld, omdat van hen niet bekend is of studenten zijn gestart) geen studenten heeft in 2021/22. Zij zijn (nog) niet gestart met de cross-over. Dat kan te maken hebben met dat de opleiding niet tijdig ingericht was, maar kan ook andere redenen hebben (bijv. omdat geen/onvoldoende studenten zijn geworven of omdat de instelling van gedachten is veranderd en de cross-over niet langer meer wil aanbieden). De overige 19 opleidingen zijn wel in 2021/22 gestart, zij het in twee gevallen met maar één of twee studenten. Vanuit de interviews weten we dat de meeste cross-overs vooral mikken op reguliere instromers vanuit het voortgezet onderwijs en doorstromers binnen het mbo, en niet of in mindere mate op volwassenen (werkenden of werkzoekenden). Cross-overs worden met andere woorden als een initiële opleiding voor jongeren in de markt gezet en niet als een onderdeel van het LLO-aanbod voor volwassenen.

Overzicht 3.1 – Aantal studenten in cross-overs van nieuwe aanvragers

Crebo	Cross-over kwalificatie	Niveau	Geldig vanaf 2021/22	Aantal studenten 2021/22
26000	Allround coördinator-instructeur buitensport	4	Aeres	2
26001	Technicus hout en restauratie	3	ROC de Leijgraaf	0
26005	Middenkaderfunctionaris smart building	4	ROC Midden NL	38
			Regio College	13
			ROC van Twente	1
26007	Servicemedewerker	2	St. Landstede	12
			ROC Kop van NH	25
26008	Leidinggevende international hospitality	4	Noorderpoort	0
26014	Eventproducer	4	Vista College	17
26017	Keukenmonteur	2	ROC Tilburg	13
26018	Persoonlijke begeleider zorgboerderij	4	St. Landstede	13
26019	Business support	3	ROC Rivor	0
26024	Voeding- en Leefstijladviseur	4	Alfa College	0
			Deltion	117
			Yuverta	58
26026	E-commerce manager (gewijzigd 2020)	4	MboRijnland	67
			Horizon College	42
			Nova College	0
			Essenzo	n.b.
26030	Medewerker kinderopvang, onderwijs en bewegen	4	Nova College	26
			Scheidegger opleidingen	n.b.
26036	Vakbekwaam medewerker industrieel produceren van levensmiddelen	3	Yuverta	0
26037	Vakbekwaam medewerker Infra, Sport en Groen	3	AOC West Brabant	0
26038	Medewerker Marketing, Sales en Hospitality	4	SG De Rooi Pannen	96
26039	Gezondheidsprofessional	4	Gilde Opleidingen	12
26040	Theatervormgever	4	ROC Albeda	48
26041	Vakexpert Geo, Data & Design	4	Vista College	13
			Zone College	8
26042	Technisch medewerker	2	ROC Nijmegen	0

Bron: DUO open onderwijsdata.

De meeste van de betrokken mbo-instellingen ervaren de aanvraagprocedure en het beoordelingsproces als goed of neutraal (het was zoals vooraf verwacht). Een aantal van de betrokken mbo-instellingen vindt het proces echter lang duren. Zij vinden bijvoorbeeld dat DUO laat reageert op de aanvraag, of hebben de ervaring dat de aanvraag niet goed werd doorgezet bij DUO of dat de aanvraag 'verdwenen' leek te zijn. Hierdoor moest er herhaaldelijk met diverse contactpersonen en instanties worden gebeld. Ook worden soms knelpunten ervaren door een extra doelmatigheidstoetsing of het verkrijgen van intentieverklaringen van bedrijven.

De inhoudelijke ondersteuning tijdens de diverse stappen in het aanvraag- en ontwikkelproces wordt door de mbo-instellingen gewaardeerd. Zo vinden de meeste instellingen het fijn om te kunnen sparren met het SBB en vinden ze het fijn dat SBB kaders aangeeft waarbinnen de cross-over zou moeten passen (het format/model geeft goede houvast voor de ontwikkeling van een kwalificatie). In sommige gevallen schiet de informatievoorziening vanuit SBB tekort, reageert SBB laat of niet, of is het voor de mbo-instelling niet duidelijk hoe de procedures verlopen. Verder vindt vrijwel iedereen de administratieve lasten behorend bij het aanvragen van de cross-over kwalificatie aan de hoge kant, maar niet onredelijk.

3.2 Implementatie: van idee naar aanvraag en van papier naar praktijk

Overwegingen voor deelname aan het experiment

Mbo-instellingen vragen een cross-over kwalificatie aan omdat zij een directe vraag van bedrijven en soms studenten krijgen of de vraag/behoefte uit de arbeidsmarkt indirect (zelf) halen. Achtergrond is meestal een beroep dat aan het veranderen is of een nieuw beroep dat aan het ontstaan is. Soms is de transitie gaande, soms al geheel doorgevoerd. De arbeidsmarktrelevantie staat voorop, maar soms speelt voor een mbo-instelling ook mee dat zij meer studenten wil aantrekken en een aantrekkelijke(re) opleiding wil aanbieden. Bedrijven haken aan in de kern omdat zij in de nabije toekomst willen kunnen voorzien in hun personeelsvoorziening, waarbij zij mbo-opgeleide professionals willen kunnen aannemen die de juiste competenties bezitten volgens het nieuwe profiel. Zij haken ook aan om de verantwoordelijkheid te nemen dat de nieuwe opleiding de passende inhoud krijgt zodat studenten de juiste competenties zullen verwerven.

Het cross-over kwalificaties experiment heeft verschillende voor- en nadelen. Een belangrijk voordeel van het cross-over experiment is volgens vele instellingen dat het een snellere manier is om in te spelen op de veranderende arbeidsmarkt dan bijvoorbeeld het aanvragen van een nieuwe kwalificatie via de reguliere weg. Dit vormt een belangrijke reden om mee te doen aan het experiment. Een nadeel aan het experiment is de beperkte looptijd, vooral nu het experiment reeds enkele jaren loopt. De instellingen die nu beginnen met een cross-over kunnen deze – tot nader order – maar een paar jaar aanbieden, terwijl ze er wel veel tijd en energie in hebben gestoken. Hoewel deze instellingen welbewust starten, vragen zij zich hardop af of dit verstandig is in dit latere stadium van het experiment. Een ander nadeel dat wordt genoemd is de onzekerheid voor de school en de studenten over de opvolging van de cross-over (inmiddels is dat voor alle cross-overs bekend, zie volgend hoofdstuk). Daarnaast is een nadeel dat je, ook in het experiment, vastzit aan de bestaande kerntaken uit de kwalificatiedossiers en dat je hier dus weinig flexibel in bent. Hierdoor is de cross-over vaak nog niet helemaal zoals de instellingen deze het liefste zouden zien.

Inbreng van bedrijven bij ideevorming en ontwikkelproces

Het tot stand brengen van een cross-over kwalificatie omvat twee fasen. De eerste fase bestaat uit onder meer ideevorming en overleg in de regio, eindigend in het opstellen van de aanvraag en van samenwerkingsovereenkomsten met bedrijven. De tweede fase, grotendeels na goedkeuring aanvraag maar soms ook deels ervoor, bestaat uit de ontwikkeling van les- en examenmateriaal, het vormen van een lesrooster, de werving en accreditering van leerbedrijven en de werving van studenten. Na deze twee fasen is de cross-over als opleiding worden aangeboden en door studenten worden gevolgd. Er is over het algemeen sprake van een vrij grote inbreng van bedrijven bij de cross-over opleidingen. De inbreng door bedrijven en samenwerking met bedrijven heeft verschillende vormen. Bedrijven zijn vaak betrokken bij het samenstellen van de cross-over. Er wordt dan samen gekeken welke vaardigheden jongeren zouden moeten aanleren en hoe het curriculum eruit zou moeten zien. Daarnaast helpen vele bedrijven met het ontwikkelen van opdrachten en in sommige gevallen worden deze opdrachten dan op locaties van het bedrijf uitgevoerd. Ten slotte bieden veel bedrijven ook werknemers aan als (gast)docent. De inbreng van bedrijven van de dit jaar onderzochte cross-over kwalificaties verschillen daarin niet of nauwelijks van die in eerdere jaren.

Status van de ontwikkeling van nieuw aangevraagde cross-overs in maart/april 2022

Net als in eerdere jaren is al met al het overgrote deel van de betrokken projectleiders en opleidingsmanagers van de mbo-instellingen tevreden over het experiment en met de mogelijkheid om relatief snel een nieuwe kwalificatie te bouwen. De betrokken projectleiders en opleidingsmanagers geven aan dat de cross-overs van de vijfde aanvraagronde inhoudelijk voor een groot deel op orde zijn. Wel geven ze aan dat het belangrijk is om te blijven evalueren en dat sommige onderdelen van de ontwikkelde cross-overs aandacht en verbetering behoeven. Het komt ook voor het de lesstof per studiejaar wordt ontwikkeld en dat het eerste jaar ontwikkeld is maar verdere jaren nog niet.

Opvolging van cross-over kwalificaties

4.1 Arbeidsmarktrelevantie

Het ontwikkelen van een cross-over kwalificatie in het experiment gaat vlugger dan het ontwikkelen van een reguliere kwalificatie via de reguliere procedure. Een ander verschil is dat een cross-over kwalificatie wordt ontwikkeld door een mbo-instelling met één of enkele bedrijven, terwijl in de reguliere procedure een landelijke vertegenwoordiging van onderwijs en bedrijven/bedrijfsleven in een SBB-sectorkamer/marktsegment is betrokken. Deze verschillen tussen beide procedures zouden kunnen worden uitgelegd op een wijze dat een sneller proces ten koste gaat van de nauwkeurigheid, met het gevaar dat er sprake is van een geringe arbeidsmarktrelevantie of overlap met bestaande kwalificaties. Het is moeilijk te bepalen of dit het geval is, daarvoor zouden alle 46 afzonderlijke cross-over kwalificaties diepgaand bestudeerd moeten worden. Duidelijk is in ieder geval dat het experiment enkele waarborgen in zich heeft om de arbeidsmarktrelevantie tot op zekere hoogte te garanderen. Bij het aanvragen van een cross-over dienen de mbo-instellingen de betrokkenheid van het bedrijfsleven te waarborgen door in ieder geval met één bedrijf een samenwerkingsovereenkomst af te sluiten. Analyse van de subsidieaanvragen leert dat de meeste mbo-instellingen een samenwerkingsovereenkomst hebben afgesloten met meerdere bedrijven. Hieruit blijkt dat de arbeidsmarktvrage vanuit meer dan één bedrijf komt en dat door meerdere partijen is nagedacht over deze cross-over. Daarnaast eist het experiment dat de arbeidsmarktrelevantie in de aanvraag wordt beschreven. Dat is geen garantie dat er ook daadwerkelijk sprake is van arbeidsmarktrelevantie, maar dwingt de aanvrager wel om erover na te denken.

Verder is de indruk dat mbo-instellingen serieus omgaan met hun verantwoordelijkheid bij het ontwikkelen van een nieuwe cross-over kwalificatie en dat bij veel onderzochte cross-over kwalificaties relevant ogende signalen vanuit de arbeidsmarkt aanleiding vormen een aanvraag te doen. Enkele voorbeelden ter onderbouwing en illustratie hiervan (voor meer voorbeelden wordt onder meer verwezen naar de zes uitgewerkte casussen in de tussenmeting 2021):

- De cross-over kwalificatie E-commercemanager komt voort uit de ontwikkeling waarbij steeds meer bedrijven hun diensten en producten (ook) online aanbieden en consumenten steeds meer kopen via webshops (in recente jaren nog eens versterkt door corona). De e-commerce is bewezen gegroeid en hiermee is ook de vraag naar een nieuw type functionaris ontstaan. Een e-commerce manager is iemand die kennis heeft van alle verschillende disciplines op het gebied van e-commerce, zoals softwareontwikkeling (webshop, apps etc.), communicatie, design, online marketing, logistiek, financiën en algemeen management. In de aanvraag is een beschrijving van het aantal werknemers in de e-commerce en de kansen voor een e-commerce manager beschreven. Uit een vacatureanalyse die door een van de mbo-instellingen is gedaan blijken 100 vacatures voor e-commercemanager en vergelijkbare beroepen op dat moment te bestaan in de regio van de mbo-instelling.
- In de techniek zijn diverse ontwikkelingen gaande, waarin een veranderend beroepsprofiel ontstaat. Zowel uit gesprekken met betrokkenen bij de cross-over van Middenkaderfunctionaris smart building als uit gesprekken met betrokkenen bij de cross-over van Technisch medewerker blijken vanuit het werkveld een vraag te liggen naar breed opgeleid personeel in plaats

van specialistisch opgeleid personeel. Bij de cross-over van Keukenmonteur speelt iets soortgelijks: er komen steeds andere en nieuwe aspecten bij het beroep kijken. Hierdoor ontstaat de behoefte naar mensen die specifiek zijn opgeleid tot keukenmonteur, maar met een brede range aan vaardigheden.

- Binnen bepaalde werkvelden is een nieuwe behoefte aan geschoold personeel op mbo-niveau ontstaan naast de reeds bestaande profielen op hbo-niveau. Functiedifferentiatie en andere redenen spelen een rol. Een voorbeeld is de cross-over van Vakexpert geo, data & design. In de afgelopen jaren komt er steeds meer geo-gerelateerde data beschikbaar en bedrijven hebben mensen nodig die deze data kunnen verwerken. Binnen opleidingen op hbo-niveau worden mensen al opgeleid om dergelijke data te kunnen verwerken, maar de ervaring van bedrijven is dat hbo'ers vaak maar kort binnen een bedrijf blijven werken in een functie rondom geo-gerelateerde data. Hierdoor ligt er een vraag vanuit bedrijven naar mbo-geschoold personeel, dat ze langer aan zich kunnen binden. Ook bij voeding- en leefstijladviseur is er een vraag vanuit het werkveld naar mbo-geschoold personeel. Dergelijke opleidingen bestaan al langer in het hbo, maar in het mbo is een opleiding op het gebied van preventieve gezondheid nieuw.

Vanuit de 43 tot dusverre ontwikkelde cross-overs is een grote reeks aan weldoordachte cross-overs aan te wijzen. Dat wil niet zeggen dat iedere cross-over kwalificatie gaandeweg de meest passende oplossing blijkt in termen van arbeidsmarktrelevantie. Zo wordt bijvoorbeeld soms aangegeven dat een aanpassing van een bestaande kwalificatie achteraf gezien ook passend had kunnen zijn. Naast arbeidsmarktrelevantie spelen ook andere motieven mee bij het ontstaan van verschillende cross-over kwalificaties. Zo geven verschillende mbo-instellingen aan een cross-over aan te bieden omdat deze past bij de manier waarop ze zich als school willen profileren. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de school die de cross-over Gezondheidsprofessional aanbiedt. Daarnaast willen scholen inspelen op de vraag vanuit studenten naar een opleiding, zoals bij de cross-over Theatervormgever.

4.2 Opgvolging van cross-over kwalificaties

Het ministerie van OCW gaat uiteindelijk over de opvolging van de in het experiment ontwikkelde cross-over kwalificaties. Meerdere aspecten spelen een relevante rol in het oordeel over de opvolging van een cross-over kwalificatie. Naast arbeidsmarktrelevantie is ook de toegevoegde waarde binnen het bestaande kwalificatie-aanbod van belang en de mogelijkheden om met keuzedelen een antwoord te vinden op de arbeidsmarktvrage.

SBB heeft op verzoek van OCW advies gegeven over de opvolging van cross-over kwalificaties. Het doel van het advies is om waardevolle onderdelen van cross-overs (tijdig) te borgen wanneer het experiment eindigt op 31 juli 2025. Dat advies is opgesplitst gezien het grote aantal kwalificaties, te beginnen met de langstdurende kwalificaties (qua studieduur). Eind 2021 is het eerste advies gepubliceerd, namelijk over de zeven vierjarige cross-over kwalificaties.¹ Medio 2022 heeft SBB advies uitgebracht over tweejarige en driejarige cross-over kwalificaties.² Kern van het

1 <https://www.nieuwsbrievenminocw.nl/actueel/nieuws/2021/12/2/opvolging-vierjarige-niveau-4-cross-overs-na-einde-experiment-in-2025>

2 <https://www.nieuwsbrievenminocw.nl/actueel/nieuws/2022/06/nieuwsbrief-directie-mbo-juni/einde-experiment-cross-overs-en-opvolging-drie--en-tweejarige-cross-overs>

advies is dat de volgende 14 cross-overs inhoudelijke opvolging dienen te krijgen in de reguliere kwalificatiestructuur. Voor deze cross-overs is ten tijde van advisering nog geen opvolging beschikbaar. Ze worden voorlopig ongewijzigd opgenomen in de reguliere structuur en krijgen een nieuwe erkende opleidingscode.

- Middenkaderfunctionaris smart building (4-jarig, opleidingscode 26005);
- Middenkaderfunctionaris smart industry (4-jarig, opleidingscode 26006);
- Persoonlijk begeleider zorgboerderij (4-jarig, opleidingscode 26018);
- Allround coördinator instructeur buitensport (3-jarig, opleidingscode 26000);
- Technicus hout en restauratie (3-jarig, opleidingscode 26001);
- Leidinggevende international hospitality (3-jarig, opleidingscode 26008);
- Adviseur duurzame leefomgeving (3-jarig, opleidingscode 26009);
- Allround hospitality medewerker (3-jarig, opleidingscode 26012);
- Allround keukenmonteur (3-jarig, opleidingscode 26022);
- Werkbegeleider zorgbedrijf-dierhouderij (3-jarig, opleidingscode 26027);
- Voeding- en leefstijladviseur (3-jarig, opleidingscode 26024);
- Vakexpert geo, data en design (3-jarig, opleidingscode 26041);
- Allround instructeur buitensport (3-jarig, opleidingscode 26043);
- Keukenmonteur (2-jarig, opleidingscode 26017).

Voor 7 cross-overs is ten tijde van advisering medio 2022 al duurzame opvolging in de vorm van een gewijzigde kwalificatie of een nieuw keuzedeel beschikbaar. Omdat de opvolging al bekend is, worden deze cross-overs niet verlengd na de beëindiging van het experiment en geldt schooljaar 2022-2023 als laatste inschrijfmogelijkheid. Het gaat om:

- Food professional (3-jarig, opleidingscode 26003);
- Food specialist (3-jarig, opleidingscode 26004);
- Vitaliteitsbegeleider in zorg en welzijn (3-jarig, opleidingscode 26011);
- E-commerce manager (3-jarig, opleidingscode 26010, gewijzigd 2020 naar 26026);
- Medewerker kinderopvang, onderwijs en bewegen (3-jarig, opleidingscode 26030);
- Specialist made-to-measure (3-jarig, opleidingscode 26031);
- Vakbekwaam medewerker Infra, sport en groen (3-jarig, opleidingscode 26037).

Voor de overige 23 cross-overs adviseren onderwijs en bedrijfsleven vanuit SBB dat (inmiddels) een passende oplossing binnen de huidige reguliere kwalificatiestructuur (incl. keuzedelen) aanwezig is of dat de arbeidsmarktrelevantie op landelijk niveau niet wordt herkend. Deze cross-overs krijgen dus geen opvolging. Nieuwe inschrijving van studenten is niet meer mogelijk. Het gaat om:

- Zorgtechnicus (4-jarig, opleidingscode 26002);
- Theatervormgever (4-jarig, opleidingscode 26040);
- Vakexpert industrieel produceren van levensmiddelen (4-jarig, opleidingscode 26016);
- International creative business developer (4-jarig, opleidingscode 26029);
- AV-mediatechnoloog (3-jarig, opleidingscode 26013);
- Eventproducer (3-jarig, opleidingscode 26014);
- Voorman jachtbouw (3-jarig, opleidingscode 26015);
- Business support (3-jarig, opleidingscode 26019);
- Creatief technoloog (3-jarig, opleidingscode 26020);
- Beauty professional in de zorg (3-jarig, opleidingscode 26021);

- Junior business controller (3-jarig, opleidingscode 26023);
- Gezondheidsprofessional (3-jarig, opleidingscode 26039);
- Genie CBRN operator III (gevaarlijke stoffen) (3-jarig, opleidingscode 26033);
- Genie gevechtsondersteuner III (3-jarig, opleidingscode 26035);
- Medewerker Marketing, sales en hospitality (3-jarig, opleidingscode 26038);
- Vakbekwaam medewerker industrieel produceren van levensmiddelen (3-jarig, code 26036);
- Werkhondenprofessional (3-jarig, opleidingscode 26044);
- Servicemedewerker (2-jarig, opleidingscode 26007);
- Vakman fundering (2-jarig, opleidingscode 26025);
- Medewerker Food & Hospitality (2-jarig, opleidingscode 26028);
- Genie CBRN operator II (gevaarlijke stoffen) (2-jarig, opleidingscode 26032);
- Genie gevechtsondersteuner II (2-jarig, opleidingscode 26034);
- Technisch medewerker (2-jarig, opleidingscode 26042).

Het zou geen recht doen aan de mbo-instellingen om te concluderen dat hier sprake is van een te weinig doordacht proces voorafgaand aan deelname aan het experiment. Het laat vooral zien dat verschillende mogelijkheden en zienswijzen bestaan en verschillende keuzes worden gemaakt, dan wel dat ontwikkelingen en veranderingen in bestaande kwalificatiedossiers een cross-over overbodig hebben gemaakt (zoals het geval lijkt te zijn bij het aangepaste reguliere KD Business Services in relatie tot de cross-overs Business support en Junior business controller).

4.3 Opvolging procedure totstandkoming kwalificaties in experiment cross-overs

De beslissing over de opvolging van individuele cross-over kwalificaties is inmiddels genomen. Maar het experiment cross-over behelst meer dan de ontwikkeling van individuele cross-over kwalificaties. Het experiment gaat ook over een andere wijze om kwalificaties tot stand te laten komen. Traditioneel loopt de weg om veranderingen in een beroep of het ontstaan van een nieuw beroep te vertalen naar een (bestaand of nieuw) kwalificatiedossier via een door de branche opgesteld beroepscompetentieprofiel (bcp) en werkgroepen in SBB-verband waarin vertegenwoordigers van onderwijs en bedrijfsleven zitting nemen. We merken dat er de laatste tien jaar relatief weinig nieuwe bcp's worden ontwikkeld. Het traditionele proces kan daarmee sneller worden uitgevoerd binnen de sectorkamers en marktsegmenten van SBB, maar dat kan ook ten koste gaan van de nauwkeurigheid. Het voorname verschil met het experiment van de cross-over kwalificaties is vooral dat in het experiment individuele mbo-instellingen in plaats van SBB het voortouw nemen en eigenaarschap dragen om signalen van en veranderingen op de arbeidsmarkt door te vertalen naar een nieuwe kwalificatie. Zij doen dat op basis van hun eigen kennis van (ontwikkeling in) beroepen en van contacten die zij hebben met bedrijven en de signalen die zij van deze bedrijven opvangen. Het experiment laat de mbo-instellingen daarbij niet alleen staan; er is sprake van landelijke coördinatie en (lichte) toetsing op doelmatigheid en arbeidsmarktrelevantie door SBB. Het experiment laat zien dat het geven van eigenaarschap aan mbo-instellingen werkt en dat ook via deze nieuwe weg waardevolle kwalificaties kunnen ontstaan. Het voldoet daarmee aan de vraag vanuit het mbo-veld naar meer flexibiliteit in de kwalificatiestructuur om deze actueel te kunnen houden en sneller aan te kunnen passen op basis van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De leerervaringen uit het experiment cross-over kwalificaties zijn gedeeld, maar een beslissing over de opvolging van het nieuwe totstandkomingsproces van kwalificaties is nog niet genomen. Dit raakt de brede discussie over de toekomst van de kwalificatiestructuur, waarvoor

dit en andere experimenten voor in het leven zijn geroepen (zoals Ruimte in de regio, mbo-certificaten, gecombineerde leerweg bol-bbl). In de eerste helft van 2023 wordt deze discussie op initiatief van OCW door het hele land met diverse experts gevoerd als onderdeel van de toekomstverkenning mbo. Daarnaast wordt in 2023 het interdepartementale beleidsonderzoek (IBO) 'Toekomstbestendigheid van het mbo' afgerond. Tevens zal SBB worden gevraagd om advies te geven over hoe de kwalificatiestructuur kan helpen om de verschillende uitdagingen die er liggen het hoofd te bieden, zoals in de [beslisnota](#) bij de Kamerbrief over de ontwikkelingen van de kwalificatiestructuur in het mbo van 7 maart 2023 te lezen valt. OCW geeft aan dat de (tussen)evaluaties van de lopende en afgesloten experimenten, het advies van SBB, het IBO en de resultaten van de toekomstverkenning de input zijn die benut worden om te kunnen bepalen wat nodig is voor een toekomstbestendige kwalificatiestructuur.

We hebben de instellingen die deelnemen aan het experiment om hun mening gevraagd. Zij vinden het experiment cross-over kwalificaties interessant, juist omdat zij *zelf* een *geheel* nieuwe kwalificatie kunnen ontwikkelen. Zij hebben naar bestaande kwalificaties gekeken, maar die pasten niet. De veranderingen in het beroepsprofiel waren dermate groot dat een keuzedeel (15% van SBU) of een regionaal deel (Ruimte voor de regio, max. 25% van SBU) ontoereikend waren. Dat zij zelf aan de slag kunnen met een nieuw profiel vergroot de slagkracht en de snelheid. Dat kan ten koste gaan van de nauwkeurigheid, of van de landelijke dekking. De betrokken mbo-instellingen ervaren dit niet als drempel, maar vragen zich ook af hoe in de toekomst (na het experiment) het reguliere proces kan worden geoptimaliseerd. De hamvraag is: Hoe kan het proces sneller, maar toch nauwkeurig? De betrokken projectleiders en opleidingsmanagers geven aan dat de huidige procedure (koninklijke weg) traag is. Ze zouden dan ook graag een versnelling van de processen willen zien. Een aantal mbo-instellingen geeft aan dat er een grotere rol zou moeten zijn voor scholen in het reguliere proces van totstandkoming van kwalificaties. De scholen staan in nauw contact met bedrijven en zij kunnen dan ook een belangrijke signaleringsfunctie vervullen. Bijvoorbeeld door scholen in een lerend netwerk aan elkaar te verbinden, zodat zij samen kunnen kijken hoe het best in te spelen op veranderingen op de arbeidsmarkt. Scholen merken op dat niet alle sectorkamers en marktsegmenten van SBB het gehele werkveld vertegenwoordigen en dat niet alle juiste arbeidsmarktsignalen bekend zijn. Het signaal van kleine bedrijven en zzp-ers wordt volgens de scholen nogal eens over het hoofd gezien. En als signalen onvoldoende snel of goed opgepikt worden bij SBB, heeft het experiment getoond dat scholen in staat zijn om de handschoen op te pakken en kwalificaties te ontwikkelen onder toezicht van SBB. Zo kan de slagkracht en snelheid van de ontwikkeling van kwalificaties worden verhoogd.

Aandachtspunt is de wijze waarop arbeidsmarktrelevantie worden getoetst. Zijn daar goede criteria voor? Bij de cross-over kwalificaties is dat des te lastiger aangezien het vaak gaat om beroepen die zich nog aan het uitkristalliseren zijn en nog niet bij elk bedrijf waarneembaar zijn (bijv. soms wel bij grote bedrijven, maar niet bij kleine bedrijven). In het experiment is duidelijk dat scholen de arbeidsmarktrelevantie beschrijven, maar SBB geeft zelf aan niet de tools te hebben om arbeidsmarktrelevantie te toetsen. In het traditionele proces zijn overigens ook zorgen: onderhoud van kwalificatiedossiers gebeurt lang niet altijd op basis van onderliggende (vernieuwde) beroepscompetentieprofielen en dus op een stevige onderbouwing. In de discussie over de toekomstige procedure voor de totstandkoming van kwalificaties is het relevant om arbeidsmarktontwikkelingen en -relevantie op een nauwkeurige en snelle wijze mee te nemen in het onderhoud van individuele kwalificaties en van de kwalificatiestructuur in zijn geheel.

In een reactie op de bevindingen in onderhavig rapport laat SBB weten dat ze positieve zaken uit het experiment halen, zoals het enthousiasme en de werklust van mbo-instellingen alsmede de waardevolle signalen die ze opdoen uit het werkveld en de mooie en relevante nieuwe kwalificaties die dat heeft opgeleverd. Tegelijkertijd plaatst SBB ook een aantal kanttekeningen en nuances.

Allereerst is niet bij elke cross-over sprake geweest van een solide arbeidsmarktonderbouwing en is een matige arbeidsmarktrelevantie soms de reden dat geen opvolging is gegeven. SBB is van mening dat mbo-instellingen in bepaalde gevallen te weinig oog hebben gehad voor de arbeidsmarktrelevantie van een nieuwe kwalificatie en voor de onderbouwing ervan. Het geven van een goede onderbouwing van de arbeidsmarktrelevantie van een nieuwe kwalificatie kost veel tijd en vergt het nodige onderzoekswerk, waarvoor SBB een eigen onderzoeksteam heeft dat met arbeidsmarktinformatie gevoed wordt vanuit sociale partners. Dat is mede de reden dat het reguliere proces voor de totstandkoming van een kwalificatie langer duurt dan bij de cross-overs.

Ten tweede is SBB van mening dat het stellen van minder hoge eisen aan arbeidsmarktrelevantie mogelijk is in het kader van een experimentele kwalificatie, maar dat uiteindelijk wel de passende eisen toegepast moeten worden wanneer je een experimentele kwalificatie op gaat nemen in de reguliere kwalificatiestructuur. Over het proces van opvolging is voorafgaand aan het experiment onvoldoende ingeregeld en tijdens het experiment is daar laat mee gestart. Vanwege de opvolging na het experiment denkt SBB dat het beter was geweest als de sectorkamers toch op de een of andere manier bij het experiment cross over kwalificaties betrokken waren.

Ten derde is SBB blij met de actuele kennis van mbo-instellingen over ontwikkelingen in het beroepenveld, maar ziet zij ook dat scholen via de bedrijfstakgroepen van de MBO Raad al mogelijkheden hebben om relevante signalen in te brengen. Ook is het mogelijk om via de onderhoudsagenda van de sectorkamers invloed op het tempo van onderhoud te hebben. Het is zaak om de huidige mogelijkheden om signalen af te geven goed te benutten alvorens nieuwe gremia of netwerken op te zetten. SBB herkent overigens het beeld dat signalen over ontwikkelingen in beroepen en arbeidsmarkt *vanuit het bedrijfsleven* minder goed doorkomen, omdat in een sector sprake is van een heterogeen veld aan bedrijven.

Hoofdstuk 5

Conclusies

Het experiment cross-over kwalificaties heeft als doel om mbo-instellingen samen met bedrijven de mogelijkheid te geven om snel in te kunnen spelen op opkomende, cross-sectorale beroepen. Daartoe kunnen zij een cross-over kwalificatie ontwikkelen die bestaat uit delen van bestaande kwalificaties uit twee of meer opleidingsdomeinen. Het doel van de evaluatie is te onderzoeken of er behoefte is aan cross-over kwalificaties en of de daarvoor neergelegde procedure om deze tot stand te brengen, doelmatig is. Voor de evaluatie zijn twee hoofdvragen geformuleerd:

1. In welke mate is er behoefte aan cross-over kwalificaties op de arbeidsmarkt, bij studenten en bij onderwijsinstellingen?
2. Is de wijze waarop de cross-over kwalificaties tot stand komen doelmatig?

Het experiment wordt tot en met 2025 gemonitord en geëvalueerd. Jaarlijks wordt gerapporteerd, te weten in vier 'lichte' kwantitatief-beschrijvende voortgangsrapportages (2020, 2022, 2023, 2024) en drie 'zware' evaluatieve rapportages (beginmeting 2019, tussenmeting 2021 en eindmeting 2025). Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen en conclusies van de voortgangsrapportage 2022. Ze zijn gebaseerd op analyse van aanvragen en beschikkingen (incl. afwijzingen), van DUO-data over deelnemende studenten en van interviews die zijn gehouden met mbo-instellingen die een aanvraag hebben gedaan ten behoeve van start in schooljaar 2021/22.

1. In de eerste vijf aanvraagrondes zijn in totaal 175 aanvragen gedaan, waarvan 146 goedgekeurd (door fusies zijn het eigenlijk nog 143 unieke combinaties van instelling en cross-over). In de vijfde aanvraagronde, de focus van deze rapportage, zijn in totaal 39 aanvragen voor deelname aan het experiment gedaan, waarvan 29 goedgekeurd. Het experiment blijft onverminderd populair en levert ook in het vijfde jaar nog steeds een substantieel aantal nieuwe deelnemers op. De vijfde ronde is de laatste ronde waarin nog een aanvraag voor vierjarige cross-overs kon worden gedaan.
2. Van de tweede naar de derde naar de vierde naar de vijfde aanvraagronde neemt het aantal toegekende cross-overs als volgt toe.
 - Aantal combinaties mbo-instelling/cross-over kwalificatie: 24 naar 52 naar 114 naar 143.
 - Aantal cross-over kwalificaties: van 17 naar 22 naar 36 naar 43.
 - Aantal mbo-instellingen: van 15 naar 24 naar 40 naar 48.Met acht nieuwe mbo-instellingen doet ruim driekwart van de mbo-instellingen mee in het experiment. Het aantal nieuwe cross-over kwalificaties stijgt nog altijd, hoewel de meeste nieuwe aanvragen betrekking hebben op reeds ontwikkelde cross-over kwalificaties.
3. Het motief voor deelname aan het experiment is voor nieuwe deelnemers in de vijfde aanvraagronde niet anders dan voor de deelnemers van eerdere rondes. In de kern gaat het om een nieuw beroep dat zij zien ontstaan of een beroep dat zij zien veranderen. Soms is een secundair motief om een aantrekkelijke(re) opleiding te creëren en meer instroom voor een bepaalde branche te genereren. Cross-overs zijn een uitbreiding van het reguliere aanbod van initieel onderwijs gericht op vooral jongeren uit het voortgezet onderwijs.

4. In schooljaar 2021/22 volgen ruim 6.500 studenten een cross-over opleiding. Dat is zo'n dertig procent meer dan het jaar ervoor. Bijna 2.500 studenten volgen in 2021/22 de cross-over Servicemedewerker, verdeeld over veertien mbo-instellingen. Servicemedewerker wordt door veel instellingen gezien als een vervanger van diverse (acht) verwante opleidingen, op basis waarvan de cross-over ook is opgebouwd en ingericht. Bij sommige (locaties van) instellingen worden verwante opleidingen ook niet meer aangeboden. In de studentaantallen wordt dat duidelijk doordat de cross-over Servicemedewerker en verwante niveau 2 opleidingen communicerende vaten zijn: meer studenten in de cross-over betekent minder studenten in de verwante niveau 2 opleidingen.
5. In iedere meting geven nieuwe aanvragers hun mening over de aanvraagprocedure en het ontwikkelproces. In grote lijnen is het oordeel de laatste jaren hetzelfde: het mag altijd nog sneller en met minder administratieve lasten, maar men is grosso modo tevreden over de wijze waarop het gaat en de lasten zijn niet onredelijk. Er gaat wel eens iets mis en soms komt communicatie moeizaam op gang, maar doorgaans gaat het goed en zijn er geen grote drempels. De begeleidende documentatie is duidelijk en met name de inhoudelijke ondersteuning door SBB wordt gewaardeerd.
6. In de afgelopen jaren zijn diverse casestudies gedaan en interviews met betrokkenen bij cross-over kwalificaties gehouden, en is relevante documentatie bestudeerd. Daaruit blijkt een reeks aan weldoordachte en arbeidsmarktrelevante cross-overs tot stand zijn gekomen. Onderhavige evaluatie had niet tot doel om de meerwaarde van elke individuele cross-over kwalificatie te toetsen. Inmiddels heeft SBB een advies over inhoudelijke opvolging van alle ontwikkelde cross-over kwalificaties gegeven. Daarbij is naast arbeidsmarktrelevantie ook de toegevoegde waarde binnen het bestaande kwalificatie-aanbod en de mogelijkheden om met keuzedelen een antwoord te vinden op de arbeidsmarktvrage van belang. OCW heeft de opvolging eind 2021 en medio 2022 bekend gemaakt: 21 cross-overs krijgen inhoudelijke opvolging, 23 cross-overs niet. Dat zo ongeveer de helft geen opvolging krijgt, lijkt te duiden op achteraf gezien verkeerd gemaakte of niet goed doordachte keuzes. Zo eenvoudig is het echter niet. Zo blijkt uit ingetrokken aanvragen in de vijfde ronde van het experiment dat het kwalificatiedossier Zakelijke dienstverlening dermate is veranderd dat de cross-overs Business support en Junior business controller in de ogen van de betreffende mbo-instellingen min of meer overbodig werden. Ook bij cross-overs die geen inhoudelijke opvolging krijgen kan sprake zijn van een destijds arbeidsmarktrelevant signaal. De afwegingen en onderbouwingen bij de beslissing over inhoudelijke opvolging per cross-over kwalificatie is niet openbaar gemaakt. Wat in ieder geval meespeelt is dat de eisen voor het geven van de arbeidsmarktonderbouwing in het experiment lager liggen dan die bij toelating tot de reguliere kwalificatiestructuur (waarvoor sociale partners arbeidsmarktinformatie aanleveren). SBB geeft aan dat een zwakke arbeidsmarktonderbouwing bij een aantal cross-over kwalificaties de reden is dat de kwalificatie geen opvolging heeft gekregen.
7. Ondanks de meerwaarde van het experiment cross-over kwalificaties adviseren we om terughoudend te zijn met het starten van experimenten in het onderwijs. Er gaat veel energie zitten in de uitvoering van experimenten door zowel OCW, SBB, mbo-instellingen en eventueel andere partijen. En het schept verwachtingen bij mbo-instellingen, terwijl de opvolging van een experiment lijkt te worden onderschat door beleidsmakers.

8. Opvolging is er nog niet over de procedure om kwalificaties te ontwikkelen waarmee is geëxperimenteerd. Het experiment toont aan dat vele opleidingsteams van mbo-instellingen goede voelsprietten in het arbeidsveld hebben en goede banden met bedrijven, en dat zij relevante arbeidsmarktsignalen oppikken over veranderende beroepsprofielen en het ontstaan van nieuwe beroepen. Dat is een belangrijke leerervaring die deelnemende scholen graag willen behouden. Zij zien hun signaleringsrol als een belangrijke en noodzakelijke aanvulling op de kennis die bij SBB aanwezig is. Daarnaast vinden ze het reguliere proces voor de totstandkoming van kwalificaties te traag. Het experiment toont ook dat vele professionals van mbo-instellingen bereid zijn om de handschoen zelf op te pakken en bezig te gaan met de ontwikkeling van een kwalificatie. SBB is blij met de bereidwilligheid en het enthousiasme van mbo-instellingen, en ook met hun inhoudelijke kennis over arbeidsmarktontwikkelingen. Tegelijk nuanceert het SBB het hiervoor gegeven beeld. Het geven van een goede onderbouwing van de arbeidsmarktrelevantie voor een nieuwe kwalificatie is relevant en kost tijd om te onderzoeken. Dat maakt het reguliere proces inderdaad trager dan het proces in het experiment van de cross-overs, maar geeft ook een hogere zekerheid over arbeidsmarktrelevantie. SBB heeft daar een onderzoeksteam voor, waarbij een aantal medewerkers belast zijn met de cross-overs naast het andere werk (at onderzoeksteam wordt gevoed met arbeidsmarktinformatie door sociale partners). Bovendien hebben mbo-instellingen al mogelijkheden om signalen over arbeidsmarktontwikkelingen en behoefte aan nieuwe opleidingen door te geven via bedrijfstakgroepen van de MBO Raad en via de onderhoudsagenda van de SBB-sectorkamers. Al met al ligt het voor de hand om de pluspunten uit het experiment te behouden en te bezien hoe mbo-instellingen op een duurzame en administratief lichte manier (bijv. in een soort lerend netwerk) aan kunnen sluiten bij SBB waar het om evaluaties en onderhoud van kwalificatiestructuur en -dossiers gaat.

Bijlage 1 – Beoordelingscriteria cross-over kwalificatie bij ingangstoets

Vereisten cross-over kwalificatie

- a. De cross-over kwalificatie is opgebouwd uit delen van bestaande kwalificaties uit twee of meer opleidingsdomeinen.
- b. De cross-over kwalificatie bevat het geheel van bekwaamheden die een gediplomeerde van de daarop gebaseerde experimentele opleiding kwalificeren voor het functioneren in een beroep of een groep van samenhangende beroepen. De cross-over kwalificatie kent inhoudelijke samenhang.
- c. De cross-over kwalificatie is niet noodzakelijk indien voor een beroep een opleiding kan worden vormgegeven op basis van een bestaande kwalificatie of cross-over kwalificatie, al dan niet in combinatie met keuzedelen.
- d. De cross-over kwalificatie heeft arbeidsmarktrelevantie.

Vereisten experimentele opleiding

- e. De experimentele opleiding is een opleiding als bedoeld in artikel 7.2.2, eerste lid, onder b tot en met d, van de wet, die wordt aangeboden in de beroepsopleidende leerweg of de beroepsbegeleidende leerweg.
- f. De experimentele opleiding is niet tegelijkertijd betrokken bij een experiment in de zin van het Besluit experimenten doorlopende leerlijnen vmbo-mbo 2014–2022 of het Besluit experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl.
- g. De keuzedelen die bij een experimentele opleiding worden aangeboden, vallen niet samen met een of meer onderdelen van de cross-over kwalificatie.

Overige vereisten

- h. De instelling heeft een samenwerkingsovereenkomst afgesloten met een of meer bedrijven.
- i. Een instelling neemt met maximaal 10 experimentele opleidingen deel aan het experiment.
- j. De instelling voorziet in een terugvaloptie, waardoor studenten tussentijds kunnen uitstromen naar een andere verwante opleiding.
- k. Aan de instelling die de aanvraag indient, mag binnen een bij de aanvraag betrokken opleidingsdomein niet een waarschuwing zijn gegeven als bedoeld in artikel 6.1.5, 6.1.5b, tweede lid, en 6.2.3.b, tweede lid, van de wet of een besluit zijn genomen als bedoeld in de artikelen 6.1.4 en 6.1.5b, eerste lid, 6.2.2 en 6.2.3b, eerste lid, van de wet.

Te verstrekken informatie in de aanvraag

- l. De aanvraag bevat de volgende informatie:
 - een beschrijving van de cross-over kwalificatie, waarbij wordt vermeld:
 - 1°. de naam van de cross-over kwalificatie en de daaruit voortvloeiende naam van de opleiding;
 - 2°. op welke opleidingsdomeinen de cross-over kwalificatie betrekking heeft;
 - 3°. uit welke bestaande kwalificaties en daarbinnen uit welke delen de cross-over kwalificatie wordt samengesteld;

- 4°. op welke leerweg of leerwegen de cross-over kwalificatie is gericht;
- 5°. op welke soort opleiding de cross-over kwalificatie is gericht;
- 6°. op welk beroep of groep van beroepen de cross-over kwalificatie is gericht;
- welke keuzedelen bij de cross-over kwalificatie behoren;
- een toelichting op de arbeidsmarktrelevantie van het beroep waarop de cross-over kwalificatie is gericht;
- een samenwerkingsovereenkomst met één of meer bedrijven, waaruit blijkt dat in de regio behoefte is aan de cross-over kwalificatie;
- de terugvalopties voor de deelnemer die voortijdig uitstroomt uit de experimentele opleiding;
- een inschatting van het aantal cohorten en het aantal studenten dat de instelling verwacht in te schrijven per cohort.

Bron: Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2016, 287. *“Besluit van 8 juli 2016, houdende bepalingen voor een experiment met cross-over kwalificaties in het middelbaar beroepsonderwijs (Besluit experiment cross-over kwalificaties)”*

Bijlage 2 – Werkwijze aanvraagprocedure en beoordelingsproces

Met het experiment cross-over kwalificaties is een tweede route voor de totstandkoming van kwalificaties ontstaan. Een belangrijk verschil met de reguliere route is dat in deze tweede route de landelijke Sectorkamers binnen SBB niet betrokken zijn. Het zijn de mbo-instellingen zelf die – in samenwerking met het (regionale) bedrijfsleven – de kwalificatie samenstellen. Daardoor kan de procedure voor de totstandkoming van kwalificaties sneller doorlopen worden. Hoewel de landelijke Sectorkamers van SBB niet betrokken zijn in de experimentele route, is de Toetsingskamer SBB dat – net als bij de reguliere route – wel. De Toetsingskamer SBB toetst de kwaliteit van de kwalificatie. Daarnaast assisteert de afdeling Kwalificeren & Examineren van SBB de mbo-instelling bij het samenstellen en opstellen van de cross-over kwalificatie.

Overzicht B2.1 toont het beoordelingsproces van cross-over kwalificaties. Dat proces start bij het indienen van een aanvraag door de mbo-instelling bij DUO voor het tot stand komen en aanbieden van een cross-over kwalificatie (stap 1). Jaarlijks kunnen nieuwe aanvragen worden ingediend. De deadline voor iedere jaarlijkse ronde ligt op 15 september in het jaar voorafgaand dat men wil starten met de opleiding. Ofwel, bij een beoogde start in schooljaar 2018/19, dient de aanvraag uiterlijk 15 september 2017 bij DUO binnen zijn. Het experiment cross-over kwalificaties duurt tot en met 31 juli 2025, waarbij voor vierjarige opleidingen tot uiterlijk 15 september 2020 een aanvraag kan worden ingediend (start in schooljaar 2021/22), voor driejarige opleidingen tot uiterlijk 15 september 2021 (start in schooljaar 2022/23) en voor tweejarige opleidingen tot uiterlijk 15 september 2022 (start in schooljaar 2023/24).

DUO toetst of de aanvraag compleet is en alle benodigde informatie bevat (stap 2). De indienende mbo-instelling krijgt een ontvangstbevestiging en DUO stuurt de aanvraag door naar de Inspectie.

De Inspectie toetst vervolgens de kwaliteit van de opleidingsdomeinen die onderwerp van de cross-over kwalificatie zijn (stap 3). Het betreft allereerst een *marginale toetsing* op basis van de toezichtshistorie (in het kader van de reguliere beoordeling van kwaliteit opleidingen in het mbo). De centrale vraag in dezen is of de toezichtshistorie geen risico laat zien bij één of meerdere betrokken opleidingsdomeinen uit de aanvraag. Niet alleen de betreffende kwalificaties, maar de betreffende opleidingsdomeinen worden dus getoetst. Als bijvoorbeeld ROC van Flevoland een cross-over kwalificatie wil ontwikkelen die is opgebouwd uit delen van de kwalificaties MBO-Verpleegkundige en Technicus elektrotechnische systemen, dan moet de kwaliteit van alle opleidingen in de opleidingsdomeinen Zorg en welzijn en Techniek en procesindustrie op orde zijn. Het gehele opleidingsdomein wordt getoetst, omdat niet elke kwalificatie door de Inspectie wordt onderzocht in de reguliere kwaliteitsbeoordeling. Indien in de marginale toetsing een risico bij de opleidingsdomeinen die onderwerp van de cross-over kwalificatie zijn geconstateerd is, volgt een *integrale toetsing*. Daartoe worden openbare toetsrapporten verzameld en bestudeerd.

Aanvankelijk werd ook gecontroleerd of er recente klachten/signalen over de indienende mbo-instelling bekend zijn. Deze eis bleek echter niet juridisch gegrond en is komen te vervallen. Na voltooiing van de marginale (en eventueel integrale) toetsing stuurt de Inspectie haar oordeel naar DUO. DUO stuurt de aanvraag vervolgens door naar SBB ten behoeve van de ingangstoets en bevestigt deze stap naar de indienende mbo-instelling.

Wijziging partij die marginale toetsing uitvoert (stap 3)

Na het eerste jaar van het experiment voert DUO in plaats van de Inspectie de marginale toetsing uit. DUO controleert op basis van openbare rapporten of er sprake is van risico bij opleidingen in betreffende opleidingsdomeinen. Indien er geen opleidingen met risico zijn, dan wordt de Inspectie niet betrokken en gaat de aanvraag direct door naar SBB voor de ingangstoets (stap 4). Indien er wel sprake is van risico, dan gaat de aanvraag naar de Inspectie voor de integrale toetsing.

De Toetsingskamer SBB checkt in de ingangstoets (stap 4) diverse aspecten, onder meer of de beoogde cross-over kwalificatie iets toevoegt aan het bestaande opleidingsaanbod (arbeidsmarktrelevantie, de noodzakelijkheid van de cross-over kwalificatie en of deze is opgebouwd uit kwalificaties uit meerdere opleidingsdomeinen) en of er voldoende aan het belang van de student is gedacht (samenwerkingsovereenkomst met één of meer bedrijven, terugvaloptie waardoor studenten tussentijds kunnen uitstromen naar een andere verwante opleiding). In bijlage 1 zijn alle beoordelingscriteria ten behoeve van de ingangstoets opgenomen.

Na voltooiing van de ingangstoets wordt de uitslag naar DUO en via DUO naar de indienende mbo-instelling gestuurd.

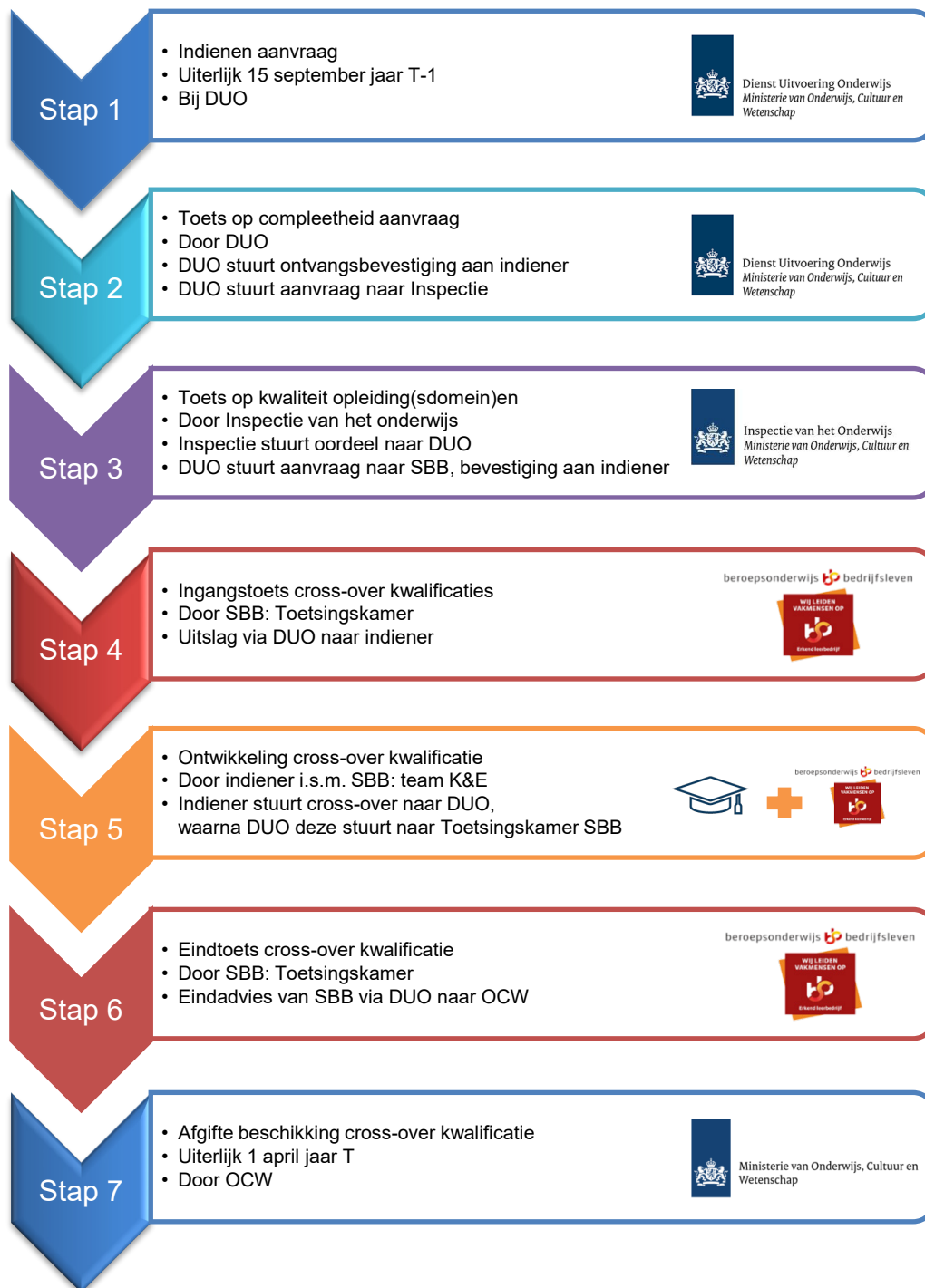
Met de ontvangst van een positieve uitslag van de ingangstoets krijgt de mbo-instelling het formele verzoek om de cross-over kwalificatie – eventueel in samenwerking met het (regionale) bedrijfsleven – te ontwikkelen (stap 5). Vanaf dat moment heeft de mbo-instelling negen weken de tijd om de cross-over kwalificatie in te dienen ten behoeve van de eindtoets. Het staat de mbo-instelling overigens vrij om al eerder – bijvoorbeeld na indienen van de aanvraag – te starten met het ontwikkelen van de cross-over kwalificatie.

Indien de mbo-instelling dat wenst, wordt zij bij het ontwikkelen en opstellen van de cross-over kwalificatie geassisteerd door medewerkers van het team Kwalificeren & Examineren van SBB. Deze medewerkers weten precies hoe een kwalificatie opgebouwd moet worden. Ten behoeve van dit proces is een model cross-over kwalificatie vrijgegeven, die overigens niet of nauwelijks verschilt van een reguliere kwalificatie.

Wanneer de opgestelde cross-over kwalificatie door de mbo-instelling is ingediend, volgt de eindtoets (stap 6). De Toetsingskamer SBB kijkt of de beoogde cross-over kwalificatie voldoet aan het model en toetsingskader.

Het eindadvies van de Toetsingskamer SBB gaat via DUO naar het ministerie van OCW. De Minister geeft uiterlijk 1 april de beschikking af (stap 7), waarna de mbo-instelling – in het geval van goedkeuring – in het navolgende schooljaar mag starten met de cross-over kwalificatie.

Overzicht B2.1 – Stroomschema beoordelingsproces voor aangevraagde cross-over kwalificaties

ISBN978-94-92743-45-9
NUR 840

KBA Nijmegen

© 2023 KBA Nijmegen